

hebben het
heid opge-
t verbazing
twee over,
straks hun

de oogen
r, die door
f of ...
vergeestelde
wij kennen
riken niet
uitkijktoren.
m. wat wij

in niemand
et mogen".
lijk te zijn.
en? O, wij
en zeggen;
(gebeuren)
ig van het
het trium-
voortrefte-
rel wij lui-
waanheden
wij het toch
en zijn, die
nen deden
ij men nog

hien wacht
t, tot dat hij
villen.
e arbeiders
en bestuur,
het hoofd-
het onder-
end bestur,
r de groene
recteur, n.l.
ing de Unie
gestelde. Bij
de op.
ending een.

de kerken
ereenigingen
het derde

le broeders
den naam
hebben de
uze zending
Hervormde
nunen, om-
taten. Maar
r, gelijk wij
eroun meer
zorgen.
vrijgestelde"
uwnen zegt
tegen zijn,

lingsactie in
dit nu aan
redactie van
zu eveneens
ag der „pro-
lijk men het
dan zou dit
alt in dezen

ontwikkelen
op de twee
hien dit zoo
let noemen;
t ter sprake,
in zulk een
oel zoover

te opmerking
u zijn, meer
ndie hebben
ge Zending-
n Ds D. K.

n Kerkbe-
Ned. Ged.,

Kerkeraad te
kbestuur van
de Kerkeraad
alderst geringe
penden vusch,

ukken desaan-
mgerechtigden
vormde Kerk

ng, Chris-
16, de „Offi-
ongedachte
arde niet te
ir boven de

stel, 3e dr.
kwestie op

van officiële
publiek ge-
de later tus-
sisselde stuk
verder nog
erwijzers, C.
kwesties ge-

Wielenga, schijnt alleen onze Hollandsche dominé's naar
voren. Maar waar blijven dan mannen als Ds L.
Adriaanse, Ds Ingwersen te Nijkerk, br Alkema, straks
predikant te Maarssen?

Dit weinige zij Ds Pol voor ditmaal genoeg.

Zendingslectuur.

Wij beginnen met de aandacht te vestigen op onzen
Zendingskalender. In „De Macedoniër" schrijft Ds Pol
hiervan het volgende:

„De Zendingskalender voor de Gereformeerde Kerken,
jaren aane-a door wijlen de H. Dijkstra bewerkt, zal
voor het jaar 1923 geheel en al op dezelfde manier
als vroeger worden uitgegeven.

De prijs kon weer worden verlaagd.
De kalender kan nu weer geleverd worden voor elf
gulden, per 100 ex., na 1 Nov. besteld voor twaalf
gulden. Deze prijs geldt voor alle getallen. Allen wie
1 ex. wenst betaalt f 0.20.

Men vinge circulaire en intekenlijst aan Lij den heer
G. F. Hammelen, Krulstraat 7, Assen, en welke mee
tot verspreiding in alle gezinnen der Ger. Kerken van
Nederland en daarbuiten!

Ons dunkt, dat het gewenscht is, dat de uitgever
niet wacht, totdat gevraagd wordt om intekenlijsten,
maar dat hij ze zende aan onze zendingscommissies,
en indien hij daarvan de adressen niet weet, dan aan
de kerkeraaden met verzoek ze aan die commissies ter
hand te stellen; niet één kerkeraad zal daartegen be-
zwaar maken.

Men denke om den datum 1 November!

Voor dezen keer blijft de kalender in denzelfden vorm
verschijnen. Toch zouden we het beter achten, indien
later de datums veel duidelijker werden gedrukt, zoodat
men ze van verre zien kan; dan beantwoordt de kalender
ook meer aan het doel. Nu moet men, om een bepaalden
datum van de maand te zien den kalender vlak naast
zich hangen, of ernaar toeloopen. Misschien kan de
bewerker (Ds Pol?) er eens over nadenken.

In de tweede plaats vestigen wij de aandacht op
„De Macedoniër". In den oorlogstijd ging het maar
zoo zoo, en de last lag ongeveer geheel op de schouders
van Ds Dijkstra alleen. Sinds zijn heengaan is de redactie,
aangevuld met Ds D. Pol, altijd getrouw op haar post.
In het laatste nummer b.v. schrijft Ds Bakker een
zeer belangrijk artikel over de vraag: „Wat den Islam
zoo sterk maakt". Ds D. K. Wielenga van Yist be-
eindigt zijn artikel over Sadhoe Soendar Singh; men
zal goed doen om, na de opmerkingen, door onzen
hoofdredacteur prof. Hepp over den Sadhoe gemaakt,
ook dit artikel te lezen. Ds Pol zet zijn beschouwingen
over Midden-Java ten Zuiden voort, waarin de afdeeling
Wonosobo een beurt krijgt; ondergeteekende geeft zijn
6e schets voor de behandeling der zending op onze
jongelingsverenigingen, welke onze jongedochtersver-
eenigingen ook mogen gebruiken! Ten slotte de rubriek
„Van mijn Uitkijk". De uitgever Edzo Venema te Gro-
ningen blijft ons zendingstijdschrift uitzonderend verzorgen,
en zorgt tevens, dat het behoort op tijd verschijnt.

Het schijnt ons toe, dat „De Macedoniër" zich in
goeden welstand mag verheugen. Wij hoorden verhalen,
dat begerd werd het blad uit te breiden, en zoo
mogelijk tweemaal per maand te laten verschijnen. Het
zou prachtig zijn, indien dit kon. Maar dan zou het meer
als een's moeten hebben dan nu. Laten toch onze kerke-
raden, jongelings- en jongedochtersverenigingen, en zoo-
veel anderen, die er voor in aanmerking komen, op ons
eenig zendingstijdschrift intekenen; de prijs f 4 per
jaar is waarlijk niet hoog.

In de derde plaats noemen wij Midden-Java ten Zuiden,
door Ds D. Pol. De artikelen, door hem sinds een
paar jaren in „De Macedoniër" geplaatst, zijn door hem,
ongewerkt en uitgebreid, tot een hevig boek van meer
dan 330 bl. vereenigd, en door den Zendingsstudie-
raad als nummer IV van „Onze Zendingsvelden" ui-
gegeven. Aan zulk een boek was schrijvende behoefte.
Als onze menschen vroegen iets over onze Geref. zen-
dingsvelden te lezen, was men verlegen wat hun te
geven, en was „De Macedoniër" zoo goed als de eenige
toevlucht; „Het Zendingsblad" bevatte ook een schat
van gegevens, maar niet een ieder was in staat deze
daaruit te verzamelen.

Dit heeft Ds Pol nu gedaan. Eigenlijk is zijn boek
bedoeld als handboek voor Zendingsstudie-kringen, en
wij meenen, dat het daarvoor uitstekend geschikt is.
In den a.s. winter zullen ongetwijfeld allerwege weer
zulke kringen gevormd worden; het zij ons vergund
nu reeds de aandacht op dit waardevol werk te vestigen;
men komt erdoor volledig op de hoogte.

Bovendien achten wij het ook uitermate geschikt voor
onze jongelings- en jongedochtersverenigingen; het geeft
overvloedige stof voor opstellen. En als straks de leidraad
zal verschenen zijn, ontvangt men levens een middel,
om het boek telwat kritisch te lezen, en het recht te
verstaan. Wij vertrouwen, dat onze verenigingen zich
haasten zullen het aan te schaffen; dit is nu het
boek, dat wij over onze zending moesten hebben. De
prijs f 2.90 gebonden is hoogst billijk. Het is met talrijke
prachtige platen versierd, waarvoor Ds Pol, daaraan
twijfelen wij niet, zich veel moeite en kosten zal hebben
moeten getroosten.

Al is het een studieboek, toch is het geschreven
als een leesboek. Ds Pol heeft soms een eenigszins
zware stijl en zinsbouw, maar aan de duidelijkheid
doet dit niet tekort; men zal nergens moeten vragen:
wat bedoelt hij? In onze huisbibliotheek hoort het dan
ook aanwezig te zijn. Waarom zal men niet eens zulk een
boek lezen, en het romantische laten liggen? Trouwens,
wat wij hier ontvangen, is heel wat interessanter dan
een roman; het brengt ons op de hoogte met een belang-
rijk verleden, doet ons een blik slaan in de Javaansche
wereld met haar wonderlijke werkingen, en geeft ons ge-
ronde verwachtingen van een hoopvolle toekomst. Wij
geven geen recensie van dit werk, en treden daarom
niet in een nauwkeurig gestaafde beoordeling; zeer
geslaagd achten wij vooral hoofdstuk 3: Geschiedenis-
lijnen, het prachtige hoofdstuk 5: Het huidige geestes-
leven, en het laatste hoofdstuk, n.l. 11: Perspectieven;
men leze dit elfde hoofdstuk met aandacht; wat een
toekomst gaan wij tegen! Zeer overzigtelijk is ook
hoofdstuk 8 over de Nieuwe koers, waarin de Geref.
zendingsbeginselen worden uiteengezet.

Maar genoeg. Wij verblijden ons over de verschijning
van dit boek, en wenschen Ds Pol hartelijk geluk met
dit zoo uitzonderend geslaagd geschrift!

J. D. WIELENGA.

PERS-SCHOUW.

Pantheïsme.

In zijn machtige oratie „Verflauwing der Grenzen"
waarschuwde Dr A. Kuyper met klein tegen het Pan-
theïsme.

Dat Pantheïsme is nog niet dood.
Daarom dient de waarschuwing gedurig herhaald.
Ds H. Bakker doet het in de „Gereformeerde Kerk"
op deze wijze:

Het al is God.
God is het al.

Het heelal heeft twee aangezichten. Het ene is wat
men noemt de wereld. Het andere wat men noemt God.
Dat is het eerste en het laatste geboortstijdstip van
de „nieuwe reïgie". Dat is het godsgevoel, dat in theologie
„pantheïsme" heet. Dat is in grozen en ganzen de
geboortstijdstip van een tijd, die de behoefte aan gods-
dienst niet wil, ook niet kan ontkenen; maar zich
niet meer kan vinden in den traditionelen christelijken
gedienst.

Het is dan ook opmerkelijk hoe men, in de kunst,
in de letterkunde, ja zelfs in de bouwkunst, in de
laatste 10, 20 jaren het roer naar de andere zijde
omgevoerd heeft. Dat komt steeds klaarder voor den
dag. In de romans van dezen tijd, die aan den tijdgeest
willen beantwoorden, is de materialistische gedachte, die
God en ziel en eeuwigheid uitschakelde, dan ook allang
ontbonden. Men houdt daarin bespiegelingen van dit
soort (ik citeer uit „De Dwars", van Kellerman, uit
het Duitsch vertaald in de Wereldbibliotheek en al voor
de tweede maal gedrukt):

„Was Hij (God) zoo? Hij, Hij? naar wien het ziels-
verlangen van een dwalenden mensch uitgaat, zooals
een hond, die het spoor van zijn meester zoekt. Is Hij
overal? In het gras, in den boom, in de kat, die over
den muur sluipt, in mij? Ziet Hij eeuwig op mij neer
met een van Zijn ontelbare oogen? Of ziet Hij uit mij,
klopt Hij in mij, is Hij eeuwig in mij, in ieder gevoel,
volgt Hij mij ook in mijne gedachten? Is Hij de geur die
die uit de bloemen opstijgt? — Is Hij in de sterren,
in het licht? Of is Hij ver van alles, ver, ver van de
aarde en werpt Hij slechts in miljoenen jaren een enkelen
blik op haar? Is Hij beweging, of is Hij het eenige dat rust?
— Het is niet meer zooals vroeger, toen Hij in een tuin
met de menschen wandelde of in den donder sprak
of op een wolk door het luchtruim voer. — Wij kunnen
ons geen beeld vormen van Hem, maar zou Hij niet minder
groot zijn, indien wij dat konden? Hij is een innig
verlangen".

En verder: „dat de menschen kleine zonnestrakjes
waren en duizenden altaren bouwden ter eere Gods...
Hun kunst, hun wetenschap waren altaren en zij offerden
daarop dag en nacht... Hij zag ze gaan, bij miljoenen,
die kleine zonnestrakjes en offerden. Zij versmolten, konink-
rijken en volken en rassen versmolten, een nieuw ras
bloemde er uit op, om machting te worden. Nieuwe steden,
nieuwe tempels, al heerlijker en schooner. Een kruisend
jachten van komende eeuwen — schoonheid, adel..."
En zoo besluit dit boek: „Behoud uwe ziel, mijne
vriendin, zij is het eenige wat gij bent; ondoorgaand is
het leven, nog minder doorgaand is de dood. Er is geen
eind. Althit, altijd weder zullen wij elkander ontmoeten
in de sterren des levens".

Zoo droomen en mediteren die praktische intel-
lectuele menschen van weleer, die met het gezond
verstand zooveel op hadden. Hadden godsdienst konden
ze het niet langer stellen. De stof was te droog, te dor,
te doodsch. De rede was al te machtig. De geest, de afgeest,
moet nu het leven weer brengen. Men wil een god. Men
tracht die te vinden in de natuur. In den boom en in
de kat, die over den muur sluipt. Overal. Vooral ook
in den mensch. Nu is men klaar. Jammer maar, dat men
zoo weinig weet van dien god; dat hij in hetzelfde
oogenblik dat men zijn hand uitsteekt om hem te grijpen
hij den slip van zijn kleed, ontwikkelt. Het blijft een
droomen en peuzelen. Maar men brengt het niet tot
deren sterken rang. In God is al mijn heil, mijn oer,
mijn sterke rots, mijn tegenweer.

De pantheïst spreekt een kant van de waarheid uit dien
ons de Bijbel ook vertelt. Deze, dat wij in Hem leven
en zijn en ons bewegen. Deze, dat hij God alomtegenwoor-
dige en almachtige kracht is. Deze, dat niemand ooit
dien God gezien heeft.

Toch juist omdat het pantheïsme van dezen tijd,
de zoogenoemde „nieuwe religie", naar het voorbeeld
van het Oostersehe Boedisme en waarlijk met van
het Christendom, slechts die ene zij van de waarheid
zien laat en van de andere zijde niet weten wil, wordt
het bedriegelijk en gevaarlijk voor de zoekers van onzen
tijd.

Want de andere zijde is er ook. Zeker, niemand
heeft ooit God gezien. Maar dan de eengeborene Zoon,
die in den schoot des Vaders was, die heeft Hem ons
geopenbaard. Zeker, God spreekt door de sterren, het
licht. Hij spreekt op bijzondere wijze veel klaarder en
veel meer, door zijn Zoon, door zijn profeten en zijn
apostelen, kortom door zijn Woord.

En daardoor spreekt Hij niet slechts van het ver-
smelten van koninkrijken en volken en rassen; ook van
het oplossen van een nieuw ras om machting te worden;
kortom van blinken en verzuken, van leven en dood,
van stof, die altijd door nieuwe verschijningsvormen aan-
neemt. Hij spreekt door dat Woord van zonde en genade,
van het kruis der verzoening en de opstanding uit
het graf der zonde, van een nieuwen hemel en een
nieuwe aarde, van zichzelf en de God en Vader
van onzen Heere Jezus Christus en van allen, die an-
genomen zijn in den Geheide. Dat is meer en hoopvoller
dan de wetenschap, dat er geen einde is en ondoorgaand
is het leven en ondoorgaand de dood.

Het pantheïsme belijdt het deeltje en het geheel,
den menschengeest en den Afgeest, en sterft in
zijn oogen, zich verliezen in het Alleen, niet sterft dus,
maar voortleven in telkens nieuwe vormen, al de eeuwen
door, er komt geen einde aan.

Is dat nu de eeuwige troost, beide in het leven
zaligheid, of bedriegelijke waan? Was het pantheïsme
de waarheid, mijne vrienden, dan zou de mensch niet
veel meer dan een jukgeel zijn, die beschreven wordt
door de zon, die stralen van de zon koestert. Is
onze geest dichtertijk genoeg, dan gaan wij spreken
van goeden stralen en goeden licht en geschenken van
goud en zilver en wat niet al meer. Doch de waarheid is,
dat die jukgeel, gekust door den zonnemann, onder de
heflijke aanraking smelt, versmelt, wegsmeelt. Daar blijft
alrafs niet van over dan een druppel water, die verzuikt
en verdwijnt in de donkere aarde.

Is dat niet de eeuwige troost, beide in het leven
en in het sterft? Dat mijn menscheelike geest, aan-
geraakt door den mond der eeuwigheid, wegvloet? Dat
hij verdwijnt in den Afgeest? Dat mijn persoonlijkheid,
mijn ik, teloorvalt en wonderlijk geheimzinnig verdwijnt
in wat men dan liefst te noemen: het Al? Is dat troost?
Is dat sterfte tot den levensstrijd? Is dat bemoeiding
op het bed in de sterfkamer?

Of is dat vernedering voor den mensch, in wien juist
de persoonlijkheid zoo sterk spreekt? Is er dan niet
oneindig meer waarde en verlossing weggeborgen in
het antwoord, dat onze Heidelbergse Catechismus geeft
op die vraag?

HEPP.

BOEKBESPREKING.

„De Nieuwe Loofhof", door Diederich Speckman.
G. P. Callenbach, Nijkerk.

„De Nieuwe Loofhof" is het derde deel van den 25en
jaargang der „Christelijke Bibliotheek". Nu, het kan onder
de vlag van „christelijk" doorgaan, maar ge moet het met
een lantaartje zoeken; alleen de grootmoeder heeft een
christelijken zin, maar de anderen zijn niet veel meer dan
moderne helden. De dominé vindt het huwelijk van zijn
keukenmeid met den Roomschen soldaat niets erg; hij voelt
meer voor de sociale kwestie; misschien staan ons boze
tijden te wachten, die ook dezen harden grond eens om-
ploegen; maar wel durf ik iets hopen van de jeugd; daarom
geef ik mij alle moeite om op mijn catechisaties het sociaal
gevoel op te wekken.

Het boek is een tendenzroman; in kolonisatie op het
platteland moet heil worden gezocht voor het ondergaande
Duitsche volk; het zijn dan ook zuiver Duitse toestanden,
die hier beschreven worden, maar die wij, Nederlanders,
toch wel mogen gadeslaan. De hoofdpersoon Otto is tamelijk
eigenwijs in zijn optreden, en wekt geen sympathie; later
draait hij bij. Er zijn bepaald zwakke deelen in het boek
b.v. het huwelijk van Jürgen en Hilde, wat later door Hilde
nog wordt goedgepraat ook!

Speckman heeft zeer gezellig geschreven, al zijn de be-
toogen over het nut en de noodzakelijkheid der kolonisatie
soms te langdradig.

Het boek kan den lezer eenigen tijd aangenaam bezig
houden, maar geestelijk verhoften zal het niet; daarvoor is
het veel te oppervlakkig; verbetering wordt niet gezocht
in bekeering tot God, maar in den socialen arbeid van den
mensch.

De uitgave is keurig. De prijs is wel hoog, maar de leden
dezer bibliotheek krijgen het boek aanmerkelijk goedkoper.
J. D. WIELENGA.

KERKNIEUWS.

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweetal te:

Nieuw-Dordrecht. G. J. Goede te Westzaan en H. W. Huizing
te Harlingen.
Schiedamsche. E. H. Woldring, cand. te Groningen en H. Steen,
cand. te Anjum.
Westerbork. J. H. Kroeze, cand. te Middelburg en E. H.
Woldring, cand. te Groningen.
Uithuizen. M. Meijering te Delfzijl en H. Meulink te Enschede.
Vriesingen. P. C. v. d. Vliet te Haterswoude en H. v. d. Zee
te Nieuw-Vennep.

Beroepen te:

Engwierum. H. Steen, cand. te Anjum.
Marum. O. N. Oosterhof te Borge.
Oostereind. T. J. E. H. Woldring, cand. te Groningen.
Oostwold. H. Steen, cand. te Anjum.
Purmerend. W. M. te Gointre te Woubrugse.
Schiedamsche. J. Oosterveer te Wilnis.
Uithuizen. H. Meulink te Enschede.
Zoutkamp. H. Steen, cand. te Anjum.

Aangenomen naar:

Hollandscheveld. H. Fokkens te Boornbergum.

Bedankt voor:

Beezum. J. v. Loo te Middelb.
Opeinde-Neijeva. Herm. Kuiper te Schouwerzijl.
Rijssen. O. Boersma te Koudum.
Vriesingen. T. L. Kroeze te Workum.

Afscheid van:

Peetwijk-Sluijk. S. J. Rijper. Tekst Num. 6:24-26.

CHR. GEREFORMEERDE KERK.

Beroepen te:

De Krim, Luiten en Papendrecht. P. Zwier, cand. te Zaandam.

Aangenomen naar:

Aalten. J. Reesink te Harlingen.
Linsse. G. S. v. d. Ven, cand. te Den Haag.

Bedankt voor:

Alphen a. d. Rijn. D. Driessen te 's-Gravenzande.
Rozendijk. J. Reesink te Harlingen.

Afscheid van:

Zaandijk. L. de Bruijne. Tekst Hebr. 13:8.

GEREFORMEERDE GEMEENTEN.

Beroepen te:

Sleedrecht. M. Hofman te Rijssen.

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK.

Beroepen te:

Heeg. J. Visser te Aalsum.
Lander en Kortenaar. W. J. van Lokhorst te Bennekom.
Ouderkerk a. d. IJssel. J. Kraaij te Gorinchem.
Rovene. F. van Asch te Ven-Ham.
West-Terschelling. W. S. v. Leeuwen te Ellewoutsdijk.
T'Woud (bij Delft). C. W. Bastinause te Vrouwepolder.
Zijk. P. F. van Noort te Everdingen.

Aangenomen naar:

Beek (L.). S. A. de Vries, Ned. Ind. pred. met verlof
Delft. J. Bus te Ouddorp.
's-Graveland. H. W. J. C. Hanselaar te Heerjansdam.
Klunert. L. Boer te Nieuw-Weerdinge.

Afscheid van:

Burgh (Texel). W. Kroeze. Tekst Efeze 6:10-18.
West-Terschelling. G. Vossers. Tekst Lukas 14:28.